

Sprawa C-714/22**Streszczenie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zgodnie z art. 98 § 1 regulaminu postępowania przed Trybunałem****Data wpływu:**

22 listopada 2022 r.

Oznaczenie sądu odsyłającego:

Sofijski rajonen syd (Bułgaria)

Data wydania postanowienia o wystąpieniu z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym:

21 listopada 2022 r.

Strona powodowa:

S.R.G.

Strona pozwana:

„Profi Credit Bulgaria” EOOD

Przedmiot postępowania głównego

Postępowanie toczy się w trybie art. 267 akapit pierwszy TFUE

Przedmiot i podstawa prawna wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

Spór prawny dotyczący skuteczności umowy o kredyt konsumencki, w której uzgodniono zapłatę za pakiet opcjonalnych dodatkowych usług. Powstają następujące pytania: czy te usługi stanowią czynności związane z udzieleniem kredytu i zarządzaniem kredytem, mając na względzie okoliczność, że nie są one objęte rzeczywistą roczną stopą oprocentowania kredytu. Z tego względu czy można te dodatkowe usługi zakwalifikować jako nieuczciwe warunki zgodnie z dyrektywą 93/13, czy należy je rozpatrywać jako część „całkowitego kosztu kredytu”, w oparciu o który określa się rzeczywistą roczną stopę oprocentowania zgodnie z dyrektywą 2008/48? Jeśli ustalono istnienie nieuczciwych warunków w umowie konsumenckiej, jak należy rozdzielić odpowiedzialność za koszty sądowe

w świetle wcześniejszego orzecznictwa Trybunału (wyrok w sprawach połączonych C-224/19 i C-259/19)?

Pytania prejudycjalne

1. Czy art. 3 lit. g) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylającej dyrektywę Rady 87/102/EWG należy interpretować w ten sposób, że koszty usług dodatkowych uzgodnionych w związku z umową o kredyt konsumencki – takie jak opłaty za możliwość odroczenia i obniżenia rat – stanowią część rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania w ramach kredytu?

2. Czy art. 10 ust. 2 lit. g) dyrektywy 2008/48/WE należy interpretować w ten sposób, że nieprawidłowe wskazanie rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania w umowie o kredyt zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem (kredytobiorcą) należy uznać za brak wskazania rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania w umowie o kredyt, a sąd krajowy powinien wyciągnąć konsekwencje przewidziane w prawie krajowym na wypadek niewskazania rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania w umowie o kredyt konsumencki?

3. Czy art. [23] dyrektywy 2008/48/WE należy interpretować w ten sposób, że przewidziana w prawie krajowym sankcja nieważności umowy o kredyt konsumencki, w ramach której zwrotowi podlega jedynie wypłacona kwota główna, jest proporcjonalna w wypadkach, w których umowa o kredyt konsumencki nie zawiera dokładnego wskazania rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania?

4. Czy art. 4 ust. 1 i 2 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że przewidzianą w dodatkowym porozumieniu do umowy o kredyt konsumencki – zawartym odrębnie i dodatkowo w stosunku do umowy głównej – opłatę za pakiet usług dodatkowych należy uznać za część głównego przedmiotu umowy i, odpowiednio, w odniesieniu do niej nie ma zastosowania ocena dotycząca nieuczciwości?

5. Czy art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG w związku z pkt 1 lit. o) załącznika do tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że warunek zawarty w umowie o usługi dodatkowe związane z kredytem konsumenckim – w której przewidziano abstrakcyjną możliwość odraczania i rozkładania płatności przez konsumenta, za co powinien on uiścić opłatę, nawet jeśli nie skorzysta z takiej możliwości – jest nieuczciwy?

6. Czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 oraz zasadę skuteczności należy interpretować w ten sposób, że nie dopuszczają one uregulowania zezwalającego na obciążenie konsumenta częścią kosztów postępowania w wypadkach: 1) częściowego uwzględnienia roszczenia dotyczącego braku obowiązku zapłaty kwot w następstwie ustalenia nieuczciwego charakteru

warunku umownego [...]; 2) praktycznej niemożności lub nadmiernej trudności związanej z wykonaniem praw konsumentów w odniesieniu do konkretyzacji wysokości roszczenia; 3) we wszystkich wypadkach, gdy istnieje nieuczciwy warunek, w tym w wypadkach, gdy istnienie nieuczciwego warunku nie wywiera bezpośrednio wpływu na wysokość roszczenia wierzyciela w całości lub częściowo, lub gdy ten nieuczciwy warunek nie jest związany bezpośrednio z przedmiotem sprawy?

Przytoczone przepisy prawa Unii i orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości

Dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, a w szczególności: art. 3 ust. 1; art. 4 ust. 2; art. 6 ust. 1; art. 7 ust. 1;

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG, a w szczególności: art. 3 lit. g); art. 10 ust. 2 lit. g); art. 23;

Wyrok z dnia 20 września 2018 r., EOS KSI Slovensko, C-448/17, ECLI:EU:C:2018:745;

Wyrok z dnia 16 lipca 2020 r., Caixabank i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, sprawy połączone C-224/19 i C-259/19, ECLI:EU:C:2020:578, a w szczególności pkt 5 sentencji.

Powołane przepisy prawa krajowego

Zakon za zadylženija i dogovorite (ustawa o zobowiązaniach i umowach), a w szczególności art. 26;

Zakon za potrebitelskija kredit (ustawa o kredycie konsumenckim), a w szczególności: art. 10a, 11, 19, 21–24, 33 oraz § 1 przepisów uzupełniających do tej ustawy;

Graždanski procesualen kodeks (kodeks postępowania cywilnego), a w szczególności: art. 7 ust. 3, art. 78.

Zwięzłe przedstawienie okoliczności faktycznych i postępowania głównego

- 1 W dniu 10 października 2019 r. powódka i strona pozwana zawarły umowę o kredyt konsumencki o następujących parametrach: 5000 BGN kwoty głównej; 36-miesięcznym terminie spłaty kredytu; rocznej stopie oprocentowania w wysokości 41,00%; rzeczywistej rocznej stopie oprocentowania w wysokości 49,02%; łącznie należnej kwocie z tytułu kredytu w wysokości 8765,02 BGN. Do kwoty należnej na podstawie umowy o kredyt konsumencki dołączono opłaty za następujące opcjonalne dodatkowe usługi: a) przyznanie prawa do priorytetowego

rozpatrzenia wniosku o kredyt i priorytetowej wypłaty kredytu konsumenckiego („Fast”) – w wysokości 1250 BGN; b) przyznanie prawa do zmiany planu spłat kredytu konsumenckiego („Flexi”) – w wysokości 2500 BGN. Dołączono je do planu spłat jako składnik umowy, w związku z czym łączne zobowiązanie z tytułu kredytu wynosi 12 515,02 BGN i jest należne w 36 miesięcznych ratach – każda rata w wysokości 347,64 BGN. Między stronami nie istnieje spór co do tego, że strona pozwana faktycznie wypłaciła powódce kwotę 5000 BGN.

- 2 W umowie o kredyt wskazano, że klient z góry wyraźnie wniósł o zakup dodatkowych opcjonalnych usług, zaś tryb korzystania z tych usług szczegółowo opisano w ogólnych warunkach strony pozwanej. Zgodnie z tymi ogólnymi warunkami dodatkowa usługa „Fast” przyznaje klientowi, który ją zakupił, prawo do priorytetowego rozpatrzenia wniosku o udzielenie kredytu. Po zatwierdzeniu przyznana kwota powinna być przekazana klientowi w ciągu 24 godzin po podpisaniu niezbędnych dokumentów. Zgodnie z ogólnymi warunkami strony pozwanej opisana dodatkowa usługa „Flexi” przyznaje klientowi, który ją zakupił, prawo do zmiany jego planu spłat po spełnieniu odpowiednich specyficznych wymogów. Klient może wnieść o odroczenie lub obniżenie określonej liczby rat kredytu w wypadku zaistnienia szczegółowo wskazanych przyczyn (niezdolność do pracy, rozwiązanie umowy o pracę, utrata lub zniszczenie majątku w wyniku katastrofy i in.).
- 3 Co do istoty między stronami nie istnieje spór co do tego, że konsument dobrowolnie wniósł przy zawarciu umowy o kredyt o możliwość korzystania ze wskazanych opcjonalnych dodatkowych usług. Nie podniesiono zarzutu dotyczącego wprowadzenia powoda w błąd w odniesieniu do istoty zawartej przez niego umowy. W sprawie nie wskazano, że strona pozwana odmówiłaby udzielenia kredytu, gdyby nie zapłacono za te dodatkowe usługi.
- 4 Zgodnie z istotnymi w sprawie przepisami bułgarskiej Zakon za potrebitelskija kredit wierzyciel nie może żądać zapłaty opłat i prowizji za czynności związane z udzieleniem kredytu i zarządzaniem kredytem (art. 10a ust. 2). Rzeczywista roczna stopa oprocentowania (zwana dalej „RRSO”) kredytu wyraża całkowity koszt kredytu dla konsumenta, aktualny lub przyszły, i nie może przekraczać określonej maksymalnej wysokości (art. 19 ust. 1 i 4), zaś wysokość RRSO i łączna kwota należna od konsumenta, obliczone w momencie zawarcia umowy o kredyt, są obowiązkowymi elementami umowy o kredyt konsumencki (art. 11 ust. 1 pkt 10). Równocześnie każdy warunek w umowie o kredyt konsumencki, mający na celu obejście, lub skutkujący obejściem, wymogów określonych w Zakon za potrebitelskija kredit, jest nieważny (art. 21), a gdy nie przestrzegano wymogów dotyczących wskazania RRSO lub przekroczone jego maksymalną dopuszczalną wysokość, umowa o kredyt konsumencki jest bezskuteczna (art. 22). Gdy umowę o kredyt konsumencki uznano za bezskuteczną, konsument zwraca wyłącznie kwotę kredytu netto, lecz nie jest zobowiązany do zapłaty odsetek ani innych kosztów kredytu (art. 23).

- 5 Powódka wniosła przed sąd odsyłający powództwo o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego. Żąda ona ustalenia, że nie jest zobowiązana do zapłaty stronie pozwanej kwoty w łącznej wysokości 7515,02 BGN, z której: 1) 3765,02 BGN stanowi naliczona kwota odsetek umownych, obejmująca roczną stopę oprocentowania i rzeczywistą roczną stopę oprocentowania, w całym okresie obowiązywania umowy o kredyt konsumencki; 2) 1250 BGN stanowi opłata za dodatkową usługę „Fast”; 3) 2500 BGN stanowi opłata za dodatkową usługę „Flexi”.

Zasadnicze argumenty stron w postępowaniu głównym

- 6 Zdaniem S.R.G. warunki umowy o kredyt konsumencki określające zobowiązanie związane z roczną stopą oprocentowania, RRSO i opłatą za dodatkowe usługi są nieważne jako sprzeczne z dobrymi obyczajami. Poza tym powódka kwestionuje opłatę za dodatkowe usługi, ponieważ jej zdaniem usługi te stanowią zwykłe czynności związane z zarządzaniem kredytem (obejmujące działalność w zakresie rozpatrzenia wniosku o udzielenie i wypłatę kredytu konsumenckiego). S.R.G. jest zdania, że nie jest zobowiązana do zapłaty kwoty z tytułu tej opłaty ze względu na niezgodność z dobrymi obyczajami, ponieważ opłata za obydwie dodatkowe usługi wynosi łącznie 3750 BGN, co przekracza połowę przyznanej kwoty pieniężnej. Sporna opłata nie odnosi się do usług, które znajdowałyby się poza zakresem podstawowego świadczenia wierzyciela, lecz stanowi opłatę za udzielenie kredytu, odpowiednio, za czynności związane z zarządzaniem kredytem. Z tego względu naruszono wyraźny zakaz, zgodnie z którym wierzyciel nie może wymagać zapłaty opłat i prowizji za czynności związane z udzieleniem kredytu i zarządzaniem kredytem. Dodatkowo powódka argumentuje, że opłata za dodatkowe usługi jest częścią kosztów określonych w umowie, w związku z czym powinna ona być objęta rzeczywistą roczną stopą oprocentowania. Opłata za te dodatkowe usługi stanowi koszt dla konsumenta – jako ukryte koszty kredytu – i z tego względu powinna ona być uwzględniona przy określaniu RRSO. Gdyby koszty tych usług zostały jednak dodane do RRSO, przekroczono by ograniczenia wskazane w Zakon za potrebitelskija kredit w odniesieniu do maksymalnej wysokości RRSO, co skutkowałoby bezskutecznością umowy o kredyt konsumencki.
- 7 Strona pozwana podkreśla, że powódka sama dokonała wyboru dotyczącego zakupu dodatkowych usług do umowy, wskazując to we wniosku o udzielenie kredytu. Przed zawarciem umowy powódka dysponowała niezbędnymi dodatkowymi informacjami dotyczącymi usług objętych umową. Strona pozwana wskazuje, że wysokość rocznej stopy oprocentowania jest określona, a w ogólnych warunkach, które są częścią zawartej umowy o kredyt konsumencki, wskazano, jakie są opłaty z tytułu umowy, jakie są warunki stosowania stopy oprocentowania i w jaki sposób oblicza się RRSO. Poza tym w planie spłat wskazano konkretne należne raty w całym okresie umowy. W ogólnych warunkach wskazano prawo konsumenta do odstąpienia od umowy. Strona pozwana kwestionuje twierdzenie, że warunki dotyczące zakupu dodatkowych

usług naruszają dobre obyczaje, ponieważ te dodatkowe możliwości zostały wybrane przez powódkę i nie stanowiły obowiązkowej przesłanki zawarcia umowy o kredyt. Z tego względu uważa ona za bezzasadny argument powódki, zgodnie z którym powódka znajduje się w nierównej sytuacji. Strona pozwana twierdzi, że powódka skorzystała z usług określonych w dodatkowym porozumieniu – z priorytetowego rozpatrzenia wniosku o kredyt, priorytetowej wypłaty kredytu konsumenckiego i odroczenia zapłaty rat określonych w umowie.

Zwięzłe uzasadnienie odesłania prejudycjalnego

- 8 Zdaniem sądu odsyłającego przedmiot sprawy koncentruje się na kwestii dotyczącej skuteczności umowy o kredyt jako całości, a w szczególności na warunkach umownych dotyczących zakupu dodatkowych usług. Zgodnie z bułgarskim prawodawstwem skład orzekający ma obowiązek zbadania z urzędu nieuczciwych warunków w umowie o kredyt konsumencki, tak jak w wypadku umowy w niniejszej sprawie.
- 9 W związku z tym zdaniem sądu odsyłającego w pierwszej kolejności powstaje pytanie, jak określa się RRSO w ramach umowy o kredyt konsumencki. Zgodnie z prawem krajowym stwierdza się bezskuteczność umowy o kredyt konsumencki, co do której nie są spełnione ustawowe wymogi dotyczące wskazania RRSO, a na podstawie tej umowy konsument jest zobowiązany do zwrotu wyłącznie otrzymanej kwoty – bez odsetek i kosztów. Sąd odsyłający wskazuje, że podobne stanowisko przedstawiono również w wyroku EOS KSI Slovensko (C-448/17), zgodnie z którym jeśli warunek umowny dotyczący wysokości RRSO jest sformułowany niejasno, nie jest spełniony wymóg określony w art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG. A zatem sąd krajowy nie powinien stosować takich warunków. Niemniej zdaniem sądu odsyłającego należy przeprowadzić ocenę, czy przewidziana w prawie krajowym sankcja, a mianowicie stwierdzenie bezskuteczności umowy o kredyt konsumencki w wypadku nieprzestrzegania imperatywnych wymogów dotyczących wskazania RRSO, jest adekwatna, odpowiednio, proporcjonalna w rozumieniu art. 23 dyrektywy 2008/48/WE. Kwestię tę należy rozpatrzyć, biorąc pod uwagę tezę powódki, zgodnie z którą wierzyciel umyślnie nie uwzględnił przy obliczaniu przewidzianego w umowie RRSO opłat za dodatkowe usługi, które co do istoty nie są takimi usługami, lecz są związane z udzieleniem kredytu i zarządzaniem kredytem. A zatem zdaniem sądu odsyłającego należy udzielić odpowiedzi na pytanie, czy niedokładne wskazanie wysokości RRSO w umowie o kredyt konsumencki należy zrównać z brakiem wskazania RRSO. A zatem należy udzielić odpowiedzi na zasadne pytanie, czy uzgodnione opłaty za „dodatkowe usługi” (dołączone przy podpisaniu umowy do pierwotnego planu spłat i w całości związane ze sposobem spłaty kredytu, a nie uzależnione od otrzymania jakichś różnych innych produktów lub korzyści) stanowią koszty, które należy włączyć do RRSO zgodnie z art. 3 lit. g) dyrektywy 2008/48. Z tego względu należy również przeprowadzić wykładnię, czy w niniejszym wypadku płatność takich opłat stanowi „główny

przedmiot” umowy związanej z umową o kredyt, czy też dodatkowy warunek, odpowiednio, dodatkowy koszt w umowie o kredyt.

- 10 Na koniec sąd odsyłający przypomniał pkt 5 sentencji wyroku z dnia 16 lipca 2020 r., Caixabank i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (sprawy połączone C-224/19 i C-259/19), zgodnie z którym „[art.] 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 oraz zasadę skuteczności należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uregulowaniom pozwalającym na obciążenie konsumenta częścią kosztów postępowania, stosownie do wysokości kwot nienależnie zapłaconych, które zostały mu zwrócone w wyniku stwierdzenia nieważności warunku umownego ze względu na jego nieuczciwy charakter, jeśli takie uregulowania stanowią istotną przeszkodę mogącą zniechęcić konsumentów do korzystania z przyznanego przez dyrektywę 93/13 prawa do skutecznej kontroli sądowej potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków umownych”. Mając na względzie powyższe, zdaniem sądu odsyłającego powstaje pytanie, czy taki sposób wykładni ma zastosowanie wyłącznie w wypadkach praktycznej niemożności lub nadmiernej trudności związanej z wykonaniem praw konsumentów, gdy należy skonkretyzować wysokość roszczenia o zwrot płatności dokonanych na podstawie nieuczciwego warunku, czy też we wszystkich wypadkach, w tym gdy istnieje nieuczciwy warunek, który nie wywiera wpływu na wysokość roszczenia w całości lub częściowo, nie jest związany bezpośrednio z przedmiotem sprawy, odpowiednio, nie wywiera wpływu na zobowiązanie wobec wierzyciela. Pytanie jest związane z przedmiotem sprawy w zakresie, w jakim jeśli opłaty za „dodatkowe usługi” stanowią „główny przedmiot” umowy związanej z umową o kredyt, odpowiednio, nie powinny być włączane do RRSO, przy rozpatrzeniu sprawy należy również ocenić kwestię podziału odpowiedzialności za koszty sądowe. Zgodnie z przepisami prawa krajowego wysokość tych kosztów jest zróżnicowana w zależności od uwzględnionej części roszczenia, odpowiednio, oddalonej części powództwa – bez uzależnienia tej wysokości od statusu strony uczestniczącej w sprawie.